

JATKOSOTA JA MUOLAA KESÄLLÄ 1944

Hyvät muolaalaiset, muolaalaisten jälkeläiset, kutsuvieraat ja erityisesti paikallisen nykyjohton edustajat! Tänä vuonna tulee kuluneeksi 70 vuotta siitä kun muolaalaiset jättivät ikaikaiset asuinsijansa ja lähtivät evakkoon. Evakkomatka on ollut pitkä ja täältä vuonna 1944 lähteneiden joukko harvenee kovaa vauhtia. Mutta me paikalla olevat olemme iloisia siitä että voimme viettää Vainajien muistojuhlaa täällä kauniilla kirkonmäellä hyvässä yhteistyössä paikallisen nykyhallinnon kanssa ja palata hetkeksi vuoden 1944 ja hiukan sitä edeltäneenkin ajan muisteluihin Muolaassa. Ja samalla kunnioittaa esivanhempiemme työtä ja sankarivainajiamme pienen muistelun kera.

Paluu Karjalaan, jälleenrakentaminen

Saksan hyökkäykseen Neuvostoliittoon eli operaatio Barbarossaan liittyen myös Suomi joutui kesällä 1941 sotaan Neuvostoliiton kanssa. Sota alkoi Neuvostoliiton pommituksilla Suomeen 25.6.1941. Sotaa pidettiin Suomessa talvisodan 1939 – 1940 suoranaishana seurauksena, jolla korjattaisiin Moskovan rauhassa 1940 koettu vääryys. Talvisodan seurauksena yli 430 000 karjalaista oli joutunut jättämään ikaikaiset asuinsijansa ja muuttamaan evakoiksi muualle Suomeen. Muolaan osalta näitä kodittomia evakoita oli yli 10 000 henkeä. Nyt haluttiin Karjala takaisin ja takaisin Karjalaan..

Karjala vallattiin takaisin nopeasti ja suomalaiset etenivät vanhan rajan, Tarton rauhan rajan tuntumaan syksyyn 1940 mennessä. Tämän jälkeen sota muuttui asemasodaksi, jota kesti aina kesäkuuhun 1944.

Kun Karjalan kannas oli saatu takaisin suomalaisille, alkoi Karjalan kansassa viritä voimakas tunne ja halu palata takaisin entisille kotisijoilleen. Jo syksyllä 1941 Karjalaan palasi satoja evakoita ennakkojoukkoina siivous ja kunnostustöihin. Alue oli sotatoimialuetta, jolla olemiseen ja liikkumiseen tarvittiin viranomaisen lupa. Paluumuutto oli siis viranomaisten ohjaamaa ja kontrolloitua. Noin 260 000 karjalaista palasi takaisin Karjalaan, heistä muolaalaisia 6 000 henkeä.

Paluu vanhoille kotisijoille tuntui ajatuksissa ylevältä, mutta kun Karjalan alueen tila ja kunto valkeni paluumuuttajille, paljastui myös edessä olevan työn laajuus ja sodan tuoman hävityksen kauhistus. Myös alueelle välirauhan aikana muutetut neuvostoliittolaiset olivat jättäneet asutukseen omat jälkensä. Kun Vuoksen eteläpuolen taloista oli jo sodassa tuhoutunut tai vaurioitunut valtaosa, oli monella muuttajalla käytössään vain säilynyt kellari, korsi tai navetan raunio, jossa alkuun asuttiin. Sodassa säästyneitä taloja oli siirretty yhteiskuntamuodon mukaisesti paikkoihin mm. kolhooseihin. Niinpä moni löysi oman kotinsa täysin vieraasta paikasta uudelleen pystytettynä.

Syksyn 1941 paluumuuttajat olivat työkykyisiä miehiä ja naisia. Heidän tehtävänään oli asumusten kunnostaminen, alueiden siivous ja mahdollisen sadon korjuu. Perheillä oli mahdollisuus muuttaa Karjalaan keväältä 1942 alkaen, mikäli asumisolot olivat jotenkin käyvässä kunnossa.

Kunnanesikunnan tehtävänä oli hoitaa kotikuntaan siirtymiseen tarvittavien asioiden järjestely, kuten ruoka- ja puhdistusryhmien kaluston ym. hankinta ja kaikkia muita asiaan kuuluvia alkuvaiheita. Nämä tehtävät suoritettiin lähti Loimaalta syyskuun 8.päivän aamuna 20 henkeä käsittävä joukko matkalle kotikuntaan. Matkaajat saapuivat Luumäen rajavartiolaitokselle samana päivänä, yöpyivät siellä ja jatkoivat matkaa seuraavan aamuna Muolaaseen.

Muolaan kunnantalo oli tuhoutunut talvisodassa ja samalla myös talossa toiminut Säästöpankki oli menettänyt toimitilansa. Kunnan esikunta toimi ensin M. Juvosen talossa Määttälässä. Väliaikainen kunnantalo toimi sittemmin Kyyrölässä entisessä lääkärin toimitalossa. Uusi kunnantalo/seurakuntatalo ehdittiin rakentaa kirkolle. Se valmistui 15.5.1944 ja kunnan hoitokunnan ensimmäinen kokous ehdittiin pitää siellä 22.5.1944. Talon varsinainen käyttöönotto jäi siis tekemättä kesällä 1944 suurhyökkäyksen takia.

Kunnanvaltuuston puheenjohtajana toimi opettaja Mikko Mäkirinne ja kunnan esimiehenä Juho ”Jussi” Juvonen. Kirjassa Muolaa ja Äyräpää 1870 -1944 todetaan että *”Juvosen loppuaika oli sodan johdosta sangen vaikeaa ja kysyi mieheltä vahvoja hermoja hänen hoitaessaan kunnan asioita. Mutta kunnialla Juvonen tästä vaativasta tehtävästä selviytyi.”*

Toinen merkittävä kunnallismies oli Sulo Luukka, joka veljensä Emil Luukan tultua valituksi eduskuntaan, hoiti kunnankirjurin tehtävää ensin sijaisena ja sitten vakituisena. *”Sulo Luukka oli sangen työteliäs ja hoiti kirjurin tehtävät sodan ja välirauhan aikana mitä vaikeimmissa oloissa kuntalaisten suureksi tyytyväisyydeksi.”* Veli Emil vaikutti valtakunnan politiikassa merkittävänä karjalaisten edusmiehenä koko sodan ajan ja myös pitkälti sen jälkeen.

Kun ensi kertaa kävin näissä maisemissa kesällä 1976, oli kunnantalo/seurakunnantalo vielä pytyssä, tosin käyttämättömänä. Sittemmin se on palanut ja talosta on enää perus ja betoniportaati jäljellä tuossa tien toisella puolen olevassa heinikossa.

Kuntaan perustettu jälleenrakennustoimisto, jossa toimi useita rakennusmestareita, avusti voimakkaassa jälleenrakennustyössä. Tämä yhdistettynä osaavien muolaalaismiesten taitoihin ja aktiivisuuteen takasi sen että jälkeä alkoi syntyä, vaikka kaikista rakennustarvikkeista oli kova puute.

Kunnallisten elinten toimesta rakennettiin paluumuuttajia varten myös vastaanottoparakkeja insuliittilevyistä. Anja Simo o.s. Rämö Ylä-Kuusaasta muistelee: *”Kylään oli rakennettu suuri pahviparakki, johon pääsimme asumaan. Jokaisella perheellä oli vähäisillä huonekaluilla erotettu soppi, hella oli keskellä ja siinä kiehui monta kattilaa. Parakissa asui aluksi monta perhettä, mutta vähitellen väki väheni saatuaan ainakin osittain valmiiksi omaa kotiaan. Siitä se talonpito taas alkoi.”*

Myös kirjastotoiminta elpyi Muolaassa jatkosodan aikana. Muolaa ja Äyräpää-historiankirjan mukaan *”kantakirjasto saatiin taasen toimimaan opettaja Frans V. Heinisen ja väliaikaisen hoitajan rouva Mandi Mäkirinteen kera mallikelpoiseen kuntoon”*

Kunnan toiminta Muolaassa päättyi evakuointiin kesäkuun 18.päivän vastaisena yönä, kun kunnan esikunta jätti pitäjän viimeisten evakuoitavien joukossa. Kunnanarkisto ja kunnantoimiston työvälineet oli evakuoitu jo 16.6.

Muolaan kirkko oli vaurioitunut heti talvisodan alussa ja palanut pommituksissa 12.12.1939. Niinpä kirkolliset toimitukset ja kirkkoherranviraston asiat toimitettiin Kuusaan Hovissa. Talo oli säästynyt talvisodassa ja loi juhlavat puitteet kirkollisille toimituksille. Tilaa oli noin 150 hengelle ja tilapäisjärjestelyin kaksin verroin. Se oli kuitenkin vähän verrattuna tuhotun kirkon 1200 hengen tiloihin.

Kirkkoja Karjalaan järjestön toimesta kerättiin varoja Kannaksen kirkkojen jälleenrakentamiseen ja siinä yhteydessä oli Kuusaan Hovin kirkossa kuvattu konfirmaatio- ja ehtoollistoimitukset, joista on siis säilynyt elävää materiaalia myös nykypolville. Muolaan kirkkoherrana toimi rovasti Toivo Rapeli ja pastoreina Mauri Veikko Rautava ja Erkki Kuparinen.

Muolaan kirkkokalleudet oli juuri talvisodan alkuvaiheessa haudattu Muolaan kirkkomaahan, josta ne kaivettiin esiin ja otettiin uudelleen käyttöön jatkosodan ajaksi. Nykyisin ne ovat Akaan seurakunnan käytössä ja osin myös Forssan Museossa.

Seurakunnalle rakennettiin uusi seurakuntatalo ja kirkkoherranvirasto entiselle kirkonmäelle. Talo ehti valmistua juuri jatkosodan suurhyökkäyksen alla. Seurakuntatalon varsinainen vihkiminen 18.6.1944 ja myös kevään rippikoulun juhannukseksi 1944 suunniteltu konfirmaatio jäi toisen evakuoinnin takia tekemättä. Konfirmaatio hoidettiin sitten evakkopitäjissä vuoden 1944 aikana. Tässä pyhätössä ehdittiin pitää vain muutama jumalanpalvelus. Seurakuntatalo oli varsin tilava ja siinä oli asunnot kahdelle papille sekä lisäksi kirkkosali, sakasti, vahtimestarin asunto ja kanslia.

Seurakunnalla oli merkittävä rooli tuon vaikean ajan hallinnassa ja kestämisessä yleensäkin. Kirkon merkitys poikkeuksellisissa olosuhteissa kasvoi ja seurakuntien tilaisuuksiin kokoontui paljon väkeä. Olosuhteet seurakuntien toiminnalle olivat yleensä huonot. Hautausmaiden kunnostaminen ja hautapaikan järjestäminen sankarivainajille vaati paljon työtä. Muolaan sankarihautausmaa perustettiin hautausmaan vanhan pappilan puoleiseen osaan. Ensimmäiset sankarihautajaiset uudella hautausmaan osalla pidettiin jo 26. marraskuuta 1941.

Me muolaalaisten jälkeläiset olemme erityisen iloisia siitä että hautausmaa on tänäkin päivänä olemassa kauniina ja kunnossa ja se on suojeltu Suomen ja Venäjän valtioiden välisellä sopimuksella. Muolaan pitäjäseura huolehtii hautaus- ja vanhan kirkkomaan kunnosta talkoovoimin.

Oma äitini Hellin Rämö o.s. Kirjavainen Muolaan Turulilasta kertoo olleensa jatkosodan aikana seurakunnan järjestämässä tilaisuudessa kirkolla. Siellä hän tapasi Syväriltä lomalla olleen ja heillä Turulilassa aikanaan rippikoulukortteerissa asuneen Moiniemestä kotoisin olevan Pentti Rämön. Nuoret olivat tutustuneet ja kun Hellin oli kertonut Pentille että *"mie en sitten muihin kuin seurakunnan rientoihin osallistu"*, alkoi kenttäpostia Syvärin suunnalta tulla. Kihlat ostettiin jatkosodan aikana jouluna 1943 ja häät vietettiin Kuurilan Tarttilassa 1945. Vakka löysi kantensa seurakunnan sota-ajan seurojen kautta

Tanssien pito koko valtakunnassa oli kielletty sodan aikana. Tätä kieltoa valvottiin ja valvojina Muolaassa toimivat Valkjärven sotapoliisit. Tätä kieltoa myös kierrettiin ahkerasti. Kylän neitokset ja lomailevat sotapojat kokoontuivat yhteen järjestääkseen kalenoita eli nurkkatansseja.

Kuusaassa tansseja järjestettiin myös Lillukkamäen korsukylässä, joka antoi oivat puitteet monenlaisille tapahtumille. Mirjam Mero kertoo Lillukkamäestä: *”Mie oon kertont, kui uskovaine ihmine äit ol ja kui vaikijaa ol lähtee Lillukkamäel kalenoi. Omatunto kolkutti. Välist piti keksii joku metku, jot äit ei ois saant tietää, et mie olin kalenois. Se vaivas. Kesä käytii siel kankaal. Jollai saatto olla huulharppu tai rammari. Niihe tahis myö mäntii, jot puukengät kolis ja sammaleet pöllys. Ei siin sen enemppää huolint olla. Sota-aikan se ol rikos. Siit rangastii, jos poliisit yllättii”*

Sotapoliisien yllättämät tanssijat saivat sakkoja ja joskus rangaistuksena tytöille oli myös tukanleikkuu. Sakkoasioita hoidettiin Kyyrölässä nimismiehen kansliassa. Pölläkkälässä käytiin sitten tarvittaessa kärjääasioissa ihan sota-oikeudessa..

Joskus sotapoliisit eivät onnistuneet tavoittamaan tanssijoita, mutta saivat haltuunsa heidän kulkuvälineensä, polkupyörät. Kun muistetaan, miten tuolloin liikuttiin pääosin jalan, pyörällä tai hevosella, oli pyörän menetys iso juttu. Niinpä pyörät lunastettiin takaisin ja maksettiin luvattomien tanssien takia saadut sakot. Pyörät piti noutaa sotapoliisin luota Valkjärveltä asti.

Pojat ja pommit

Muolaa oli kahden sodan, talvisodan ja jatkosodan taisteluiden jäljiltä täynnä sotavarustuksia, kulkivan talvisodan taitelulinja ja puolustuslinja (Mannerheim-linja) sen poikki. Samoin oli puna-armeija vuosina 1940-1941 varustanut Muolaan aluetta mahdollista hyökkäystä varten mm. Lillukkamäen korsukylällä ja Moiniemen Paisalansaaren bunkkerilla. Nämä taistelupaikat yhdessä maastoon jääneiden aseiden kanssa tarjosivat paluumuuttajille loputtoman arsenaalin sota-ajan aineistoa tutustuttavaksi. Ja kun vielä kylän nuorista miehistä valtaosa oli sodassa, jäi heitä nuoremmille miehenaluille tilaa hyödyntää maastossa oleva arsenaalia.

Teemu Suokas kertoo: *”Sodan jäljiltä löytyi kaikenlaista sotaromua. kerran löysimme kranaatinheittimen ammuslaatikon ojan yli juostessamme. Avasimme laatikon kannen ja huomasimme sen olevan täynnä ammuksia, joissa oli sytytyskärjet paikoillaan. Emme kuitenkaan uskaltaneet koskea niihin, kun pelkäsimme sytyttimien herkistyneen sateessa, vaikka ne olivatkin hyvässä rasvassa. Sen sijaan tykin ammuksia yritimme purkaa vasaralla hakaten saadaksemme niistä ruutia ja rotulia. Kun aikuiset saivat kuulla näistä meidän touhuistamme, he ilmoittivat asiasta sotapoliisille, joka haki kaikki räjähteet pois tai tuhosi ne meidän harmiksemme. Toisaalta oli hyvä että räjähteet hävitettiin, ettemme silponeet itseämme niin kuin joillekin oli sattunut”*

Roju ei kuitenkaan kiinnostanut vain lapsia. Annikki Sjögren kertoo: *”Kun äiti ja Helvi olivat purkamassa korsulta polttopuita, jopa meidän äitimme halusi tietää mitä tapahtuisi, jos hän nappaisi meidän löytämämme muusinuijan kantaan kirveellä. Helvi kielsi häntä koskemasta esineeseen.”*

Toki pojat mutakin tekivät kuin etsivät aseita ja pommeja. Monet pojat toimivat kesäisin paimenpoikina ja osallistuivat aikamiesten töihin jälleenrakennuksessa asevelvollisuusikäisten nuorten miesten palvellessa rintamalla.

Monet pojat toimivat myös Suojeluskuntapojissa ja ilmavalvontatehtävissä. Jo paluumuuton käynnistyessä syksyllä 1941 sattui talvi tulemaan hyvin varhaisesti. Sokerijuurikkaan nosto tapahtui lumen seasta osittain jäätyneestä maasta. Näissä oloissa suojeluskuntapojat tai Sotilaspojat, joiksi heitä myös kutsuttiin, antoivat merkittävästi apua aikuisille. Jatkosodan päättymisvuonna ilmavalvontaan eli IS-komppaniaan määrättiin 16 – 17 vuotiaita nuoria miehiä.

Helmikuussa 1944 järjestettiin Kannaksen sotilaspoikien Mannerheimlinjan hiihto. Matka oli yhteensä 400 km ja hiihto suoritettiin 19.-20.2.44. Erkki Känkänen muistelee: *”Tilaisuus oli mahtava. Eri puolilta pitäjää hiihtäen saapuneet sotilaspojat olivat järjestäytyneet pitkin rivistöihin kirkonmäelle ja kun kuului komennus: katse oikeaan päin! tuntui niin ylevältä. Oltiinhan sotilaspoikia. Torvet soivat ja upseerit puhuivat – ja yksinomaan meille sotilaspojille.”* Tilaisuus lähetettiin suorana lähetyksenä Suomen yleisradiossa. Selostajana oli Niilo Tarvajärvi.

Elpyvät elinkeinot

Esa Toikka avasi ensimmäisen kauppaliikkeen kirkonkylässä 1941. Liike toimi pappilan kellarissa tiloissa joihin valoa tuli vain ovesta. Kunnan esikunta avasi jo sitä ennen väliaikaisen kaupan Sudenojalla Matti Gratscheffin navetassa Kauppaliikkeitä sikisi sitten vauhdilla niin että vuoden 1943 loppuun menessä kunnassa toimi yli kaksikymmentä kauppaa.

Kannaksen Osuusliike avasi myymälöitä Muolaan alueelle. Mm. Perkjärvellä kauppa avattiin jo 6.11.1941 ja Punnuksen myymälä avattiin talvella 1942.

Muolaan Säästöpankki aloitti uudelleen toimintansa heinäkuun 15. päivänä 1942 Kyyrölässä, käräjätuvan sangen ahtaassa huoneistossa. Pankki toimi siellä aina toiseen evakkovaiheeseensa 12.6.1944 asti.

Muolaassa toimi jatkosodan aikana myös kuusi Osuuskassaa, kyläkassaa, jotka sittemmin vuonna 1942 yhdistyivät Muolaan Osuuskassaksi. Jälleenrakennuksen aikana koko Muolaan jälleenrakennustoiminnan rahoitus tapahtui kokonaan tämän osuuskassan kautta. Osuuskassan toiminta Muolaassa päättyi kesällä 1944 ja jatkui sittemmin Toijalassa karjalaisten omana kassana.

Maatalouden kannalta merkittävää oli 10.7.1942 annettu laki ja 11.9.1942 annettu asetus uusjaosta. Vanhasta sarkajaosta siirryttiin uuteen tilusjärjestelyyn, mikä tarkoitti monelle uudelleenrakentamista uudelle sijaintipaikalle. Kun kylien rakennuksista valtaosa oli tuhoutunut, rakennusten siirtoja tuli vain vähäinen määrä. Tilusjärjestelyt 1943 herättivät jonkin verran sanomista, mutta uusi tilanne seuraavana kesänä muutti kaiken.

Junaliikenne toimi myös. Rata Viipurin ja Valkjärven välillä oli avattu. Autoja ei juuri ollut käytössä, eikä linja-autoja alkuun liikennöinyt. Liikkumisen suhteen oli oltava omavaraisia. Posti kulki pitäjän alueella ja siihen aikaan harvinaisen tehokkaasti.

Myös kerhotoiminta elpyi Muolaassa nopeasti. Niin Martta- kuin maatalouskerhotoimintakin käynnistyivät jatkosodan aikana.

Kotirintaman osalta on erikseen syytä mainita naisten rooli jälleenrakentamisessa ja talouden elpymisessä. Naisväki teki raskasta työtä kotirintamalla. Puita kaadettiin ja sodan tuhoja siivottiin. Usein se työ oli aivan liian rankkaa naisille ja he saivat näistä voimanponnistuksista elinikäiset vaivat. Myös vanhempien ihmisten rooli oli merkittävä. He osasivat jaella neuvoja ja kotikutoisia konsteja, vaikkeivät enää raskaisiin töihin pystyneetkään. Nuorten lasten panoksesta jo puhuttiinkin edellä. Moni nuori nainen ja mies joutuivat tuona aikana ”aikuisten töihin ja kasvamaan vastuuseen.

Maanviljelyksen elvyttämisessä keskeisessä roolissa olivat 24 viljelyspäällikköä, jotka vastasivat sadonkorjuun ja maankunnostustöiden suunnittelusta.

Elinkeinotoimintaan liittyy myös kalanviljelyharrastus, joka levisi uudelleen virkeänä 1942 - 1943. Tällöin tutkittiin Muolaan- ja Äyräpäänjärvien välisen kosken käyttöä perustettavaa kalanviljelylaitosta varten. Kalanpoikasten istutusta jatkettiin vuoteen 1944 asti.

Sodan varjossa

Koko jatkosodan ja paluumuuton ajan elettiin sodan varjossa. Vaikka arki oli pääosin rauhallista, jatkui puna-armeijan ilmatoiminta koko ajan. Ilmateitse selvitetiin ja kuvattiin suomalaisten puolustusvarustuksia ja lentotoiminta kiihtyi kevään 1944 aikana. Myös ilmahyökkäyksiä tehtiin sotilaskohteita mutta myös siviilejä ja siviilikohteita vastaan.

Laila Heikkilä o.s. Kemppe Ylä-Kuusaasta muistelee: *”Rintamalta kuului melkein aina jyske ja ammunta. Niin lähellä sota oli. Pimeällä taivas loisti aivan punaisena. Lentokoneet lensivät usein matalalla Äyräpäänjärven yli, kun ne menivät pommittamaan Viipuria ja muita Suomen kaupunkeja. Olin kerran järvellä etsimässä sorsan pesiä ja munia, kun taas tuli monta lentokonetta. Menin pajupensaikkoon piiloon ja katselin niitä. Ne menivät niin matalalla että näin selvästi punatähden koneen siivessä ja miehet koneen sisällä. Varmasti he näkivät myös minut siinä pensaikossa.”*

Toinen sodasta jatkuvasti muistuttava asia oli valtauksista 26.7.1941 aina poislähtöön 19.6.1944 asti jatkunut desanttitoiminta. Toiminta kiihtyi selvästi kesällä 1943 ja oli huipussaan suurhyökkäyksen edellä 9.6.1944. Desanttien aiheuttamista henkilövahingoista ei ole tietoa. Pääosa heidän työstään oli tiedustelua ja saatujen tietojen välittämistä toimeksiantajilleen. Desanttitoiminnan aktiivisuudesta ja tietojen tarkkuudesta kertoo tapaus Muolaan kirkkoherra Toivo Rapelin vierailusta etulinjassa toukokuussa 1944. Hänelle viestitettiin kovaäänisillä rintamalinjan yli se että puna-armeija tulee mukaan kuokkavieraina Muolaan uuden seurakuntatalon vihkiäisiin 18.6.1944.

Sotilaita oli paikkakunnalla paljon. He toimivat omilla ja siviilit omilla tahoillaan. Maanviljelystä ja karjanhoitoa harjoitettiin mahdollisuuksien mukaan. Sotilaat antoivat apuaan viljelytöissä nuorten miesten ollessa sodassa. Sotilas tuli hevosen kanssa ja asui taloissa jotka olivat säilyneet sodassa. Armeija sai heinää ja viljaa hevosten rehuksi. Myös sotavangit osallistuivat maataloustöihin. Vangit olivat luottovankeja, eivätkä karkailleet mihinkään. He hakivat heiniä niityiltä yksin, ilman vartijoita, jopa monen kilometrin päästä.

Kahdessa vuodessa oli Muolaan saatu raivatuksi ja osin uudelleen rakennetuksi. Oli rakennettu uusia taloja ja korjattu revittyjä. Kaikki alkoi näyttää omamme näköiseltä. Elämää asemasodan varjossa ei voinut verrata rauhanaikaiseen elämään, mutta ihmiset olivat onnellisia päästyään taas juurilleen.

Vieno Filppu o.s. Vanhanen Ylä-Kuusaasta muistelee: *”Isä oli rakentanut nätin hirsisaunan. Muistan sen kun kerran lauantaina taas pyöräilin kirkolta kotiin, niin piti pysähtyä ihan näkömatkan päähän. Se oli niin kaunis näky, kun savu nousi saunan piipusta. Sisareni oli tullut Kotkasta kesää viettämään kahden lapsensa kanssa. Lapset leikkivät pihalla. Kohta päästiin saunaan. Äiti oli paistanut piirakoita ja rahkamaitoa. Tuntui hyvältä. Sitä hyvää ei kuitenkaan kestänyt kauan. Juhannus lähestyi ja alkoi kuulua ikäviä uutisia rintamalta. Rintama lähestyi. Pelotti. Kuului sodan ääniä ja taivas punotti Viipurissa.”*

Helmi Koskinen Muolaan Ylämaasta muistelee kesää 1944: *Kesä oli kauneimmillaan, kun kesäkuun alkupuolella puna-armeijan pommikoneet tulittivat kotikylääni. Monia lentokoneita oli pudottamassa lastiaan kylän pelloille. Ainakin yksi naishenkilö haavoittui ja useampia eläimiä kuoli. Tämä pommitus kotikylässä tapahtui 9.6.1944. Aloimme pakata tavaroita seuraavana päivänä.”*

Vuosi 1944 alkoi yhä painostavamman tunnelman vallitessa. Vihollisen tiedustelutoiminta lisääntyi kevättalvella. Rajalta päin kuului tykkien jylinää ja alettiin taas puhua evakuoitisuunnitelmistakin. Kuntiin jaettiin jo paperisäkkejä ja vanerisia ositelappuja asukkaille tarvittaessa annettavaksi ja tarvittiinhan niitä.

Tyyne Hakala muistelee näitä aikoja: *”Toisen evakkomatkamme kesäkuun alussa muistan hyvin. Minulla on se muistikuva että uudesta evakkoon lähdön mahdollisuudesta puhuttiin jo paljon aiemmin kuin se tuli eteen. Muistan kuinka talvi-iltoina taivas punoitti rajalla päin, kun tulimme ompeluseurasta tai naapurista hämäräköstä kotiin.”*

Leningradin rintaman hyökkäys alkoi 10.6.1944 aamulla. Se johti päivän kuluessa läpimurtoon koko Kymmenennen Divisioonan alueella ja merkittävällä osalla Toisen Divisioonan aluetta. Ylipäällikkö Suomen Marsalkka Mannerheim luopui vastahyökkäysajuksesta ja päätti vetää Länsi-Kannaksen joukot V-T (Vammelsuu –Taipale) asemaan.

Kun sotatoimet alkoivat puna-armeijan hyökätessä, alkoi Kannaksen siviiliväestön evakuointi ja Karjalan kansa joutui toistamiseen evakkotielle. Tunnelma oli erilainen kuin Talvisodassa, jolloin ihmisillä oli vahva tunne ja usko siihen että piankin päästään palaamaan takaisin kotiseuduille. Nyt lähtö tuntui lopulliselta ja kotien menetys pysyvältä.

Kun evakuointimääräys tuli, alettiin kertyneitä tavaroita pakata puulaatikkoihin, osoitelappuja kiinnitettiin ja tavarakuormat alkoivat liikkua lähiasemille. Rautatiekuljetukset eivät kuitenkaan olleet mahdollisia pommitusten takia ja kuljetuksia jatkettiin kuorma-autoilla. Suurin osa tavaroista jäi asemille. Karjan kuljetuksen jokainen hoiti omatoimisesti. Vastarakennettu koti, sotatilasta johtuen usein väliaikaiseksi rakennettu, piti jättää. Samalla jäivät kesken monella valmiina olleet suunnitelmat jatkorakentamisesta ja elinkeinon kehittämisestä rauhan aikana.

Martti Kirjavaisen muistelee toista lähtöä seuraavasti. *”10.6.1944 meitä kyläläisiä oli Juhanalais-Villen kauppapuodin edessä. Evakkovirta rajalta päin kulki hiljakseen ohi. Punnuksesta päin lähestyi armeijan polkupyörälähetti. Pysähtyi kaupan eteen ja ja sanoi että nyt kimpsut ja kampsut kasaan. Ja ei muuta kuin mieron taipaleelle. Kohde oli Elisenvaaran risteysasema Laatokan pohjoispuolella, linnuntietä noin 100 km. Laitoimme tavarat rattaille ja lehmät naruilla kärrynperään kiinni, etteivät pääsisi ryntäilemään. Viimeinen vilkaisu sisälle, jossa äiti ja tati jo vetistelivät. Tunnelma ei enää ankeammaksi voisi tulla. meidän miestenhan ei saanut itkeä, vaikka menis nenä ja neljä hammasta! Siskontyttö rattaille ja ei muuta kuin menoksi. Lähtö tapahtui 11.6.1944. Vuorokausi myöhässä, mutta kuitenkin ajoissa. Oli sunnuntai, mutta näissä olosuhteissa sillä ei ollut mitään merkitystä”*

Arvi Seppänen Jaarilasta kertoo: *Aika kului ja monien vaiheiden kautta koitti vuosi 1944. Tämä oli meille taas katkera vuosi. Juuri kun kesä oli koittanut ja käki kukkui Jaarilan kunnalla, ratkesi lopullisesti, että lyhyt oli aika nauttia synnyinseudun unelmasta. Neuvostoliitto aloitti suurhyökkäyksen Karjalan kannaksella, ja näin meille tuli uudelleen evakkoon lähtö. Se oli nopea, niin kuin talvisodan alettuakin. Ainoa poikkeus ensimmäiseen lähtöön oli se että nyt oli lämmin kesäaika. Taas oli kylän väki tien päällä ja karja menossa kohti uusia seikkailuja.*

Ilmari Pimiä on tiivistänyt Karjalan kansan kohtaloita runollaan

Voi miten rakkaat,

voi miten armaat

oli ne Karjalan kultaiset kunnaat!

Voi miten raskaat,

voi miten harmaat

ovat ne Karjalan maksamat lunnaat!

Lähteet: Muolaaan ja Äyräpään historiikki

Muolaaan kyläkirjat

Ilmari Pimiä

Aikalaismuistelmia (Risto Ahti, Hellin Rämö)